Neumann, Lex.; Tallinna raekoda (1935), lk. 26 jj. *A. V.; T.*

* **AKERMAN(N), Franz (François)** v., kirikuõpetaja, sünd. 17. IX 1801 vkj. Valgas, surn. 12. III 1855 vkj. Äksis.

Äksi koguduse õpetajalt J. Konsin'ilt saadud andmed; A. Hansen, Stammtafeln nicht immatrikulierter baltischer Adelsgeschlechter, I, 1/2 (1932).

* **AKSAKOV, Ivan Sergejevitš,** Vene publitsist ja slavofiilide juht, sünd. 26. IX 1823 vkj. Orenburgi kub-s, surn. 27. I 1886 vkj. Moskvas.

* **ALBEDINSKI, Peeter,** Balti kindralkuberner, sünd. 4. IX 1826 vkj. Moskvas.

ALEKSANDER (kodanikunimega **Aleksander Paulus**), eesti apostliliku õigeusu kiriku metropoliit, sünd. 2. II 1872 vkj. Pärnumaal U.-Vändras Hauamäe talus, õppis U.-Vändra Saalemi valla- ja Vändra ap.-õigeusu khk.-koolis 1881—84, Riia vaimulikus koolis ja seminaris 1884—94, mille lõpetamise järel oli kösterõpetaja Leesi-Kolgas Harjumaal, Kolga-Jaanis ja Viljandis; ta oli alates 1901. a-st preester Hiiu-Kõrgessaares, Karksis, Laiusel, Pärnus ja 1920—23 Eesti ap. õigeusu kiriku ülempiiskop. A. 1923, lahkulöömise puhul Vene kiriku ülemvalitsuse alt, tunnistati A. Istanbuli (Konstantinoopoli) patriarhi Meletios'e poolt esimeseks Eesti kiriku metropoliidiks. A. oli ka IV Riigikogu liige (1929—31), kuuludes E. rahvaerakonna rühma, on olnud a-l 1937 Rahvuskogu II koja ja a-st 1938 Riiginõukogu liige ap. õigeusu kiriku esindajana. — Köster-õpetajana oli A. tuntud hoolsa koolimehena, preestriametis vastutuleliku vaimulikuna ja hea jutlustajana. Metropoliidi ametis on A-i inimeseusaldust mõned elemendid tarvitanud ka kurjasti, nagu teada vene-eesti usutülidest, eriti Petseri kloostri asjus. Metropoliit A-i ametiaeg tähistab põhjalikku pööret eesti ap. õigeusu kiriku elus, mis endisest kroonu kulul ülalpeetud ametlikust kirikust on muutunud eesti rahvakirikuks vähemususu alal. Silmapaistvamaiks sammeks seejuures on olnud uue lauluraamatu väljaandmine (1922) ja vaba rahvakiriku korra loomine (1926). Suurt osa on etendanud selles ka A-i hoolsus ja väsimatus koguduste külastamisel.

Isikl. ja arhiividest saadud andmed. *A. Lr.*

* **ALEKSANDER I,** Vene keiser, sünd. 12. XII 1777 vkj. Peterburis pärastise keisri Paul I (vt.) vanema pojana, kasvatati oma vanaema keisrinna Katariina II (vt.) hoolitsusel šveitslase F. C. de La Harpe'i poolt üles valgustusajastu ideede vaimus. A. astus, pärast oma isa tapmist vandeseltslaste poolt 12. III 1801 vkj., troonile suurte liberaalsete reformikavatsustega, ei suutnud aga neid kaugeltki teostada loodetud ulatuses. Paul I poolt kehtima pandud kitsendused kaotas ta küll kohe. Reformide ettevalmistamiseks moodustus A-i lähemaist sõpradest krahv V. P. Kotšubei, N. N. Novosiltsev, krahv P. A. Stroganov ja vürst A. J. Czartoryski) varsti nn. intiimkomitee. Vananenud kolleegiumide asemele kutsuti ellu 8 ministeeriumi, eesotsas vastutavate ministritega (1802), senat kujundati ümber kõrgeimaks kohtu- ja järelevalveasutiseks (1802). Talupoegade seisundi parandamisel ei jõutud mõnest poolikust sammust kaugemale: mõisnikele anti õigus vabastada oma talupoegi; viimaseile võidi teatavail tingimusil anda maad ka pärisomandiks; keelati pärisorjade laatadel müümine jne. Haridusalal jagati riik õppekondadesse (1802), millede eesotsas seisid Peterburis asuvad kuraatorid, kohtadel pidid aga õppekondade pedagoogilist tööd juhtima ülikoolide juurde professoreist loodavad koolikomisjonid; pandi kehtima 4-astmeline ühtluskool, mis püsis 1820. a. koolikorralduseni. Uued ülikoolid asutati Tartu 1802, Kaasani ja Harkovi 1804. A-i vahekord intiimkomiteega jahtus paari aasta pärast ja selle tegevus lakkas. A-i lähema nõuandjana ja usaldusmehena esines seejärel (1806—12) andekas, haritud ja vajalikkude praktiliste kogemustega M. M. Speranski. Ta töötas keisri ülesandel, peamiselt Prantsuse eeskujudel välja üldise valitsemisreformi kava, millest vene seltskonna konservatiivsete elementide vastuseisu tõttu viidi ellu ainult osa — asutati riiginõukogu 1810. Sisepoliitiliste reformide teostamisele mõjusid pidurdavalt ulatuslikud välispoliitilised aktsioonid. A-il 1805—07 võttis Venemaa osa sõdadest Napoleon I vastu. Juulis 1807 sõlmiti Tilsitis A-i ja Napoleoni vahel rahu, mille järgi esimene sai vabad käed Türgi ja Rootsi, teine aga kogu Lääne-Euroopa suhtes. A-il 1808—09 pidas Vene Rootsiga sõda, mille vältel Vene väed vallutasid Soome

Eesti biograafilise leksikoni tÃƒÂ¤ienduskÃƒÂ¶ide, 1940, lk. 7